

דרוש זהידוש בפרשיות השבוע

מתוך הספר 'שיר ישראל' על התורה

פרשת וירא — גליון 4

מצרפים לו מחשבה למעשה, שהרי בזה שעשה מעשה זה כמה פעמים גילה דעתו שאם היה יכול היה עושה את העבירה אלא שלא עלתה בידו, ובס' חפץ חיים כ' דמי שדרכו תמיד ברשע וחוטא הרבה אזי כאשר יזדמן שיעשה איזה מעשה אשר יש להסתפק האם לדונו לכף זכות או לכף חובה מצוה לדונו לכף חובה, הרי שאם חוטא האדם הרבה במזיד הרי"ז מחמיר גם השגגות והחטאים הקלים שלו, וזש"א 'זעקת סדום כי רבה' כלומר שהמלאכים הזועקים ומקטגרים עליהם מחמת עונותיהם רבים הם, ולזה גם חטאתם היינו שגגותיהם ועונותיהם הקלים כבדו מאוד שזה סיבה לדונם תמיד לכף חובה.

ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע (שם כג)

יש להבין מדוע נתאמץ אברהם אבינו כ"כ בתפילותיו על אנשי סדום הלא הם היו אכזרים גדולים כמבואר במדרשים ואחז"ל כל המרחם על האכזרים סופו להתאכזר על הרחמנים. ויל"פ שכל חומרת הענין היא לפי שאם מרחם על מי שאינו ראוי לרחם עליו א"כ ישתבש אצלו כל אמת המידה לדעת מתי לרחם ומתי לא עד שיתאכזר על הרחמנים, אבל כאן שכל מה שהתפלל אברהם הוא שינצלו רק בזכות הצדיקים אשר בקרבם ולא מצד עצמם א"כ עורר עליהם רחמים משום הרחמנים שנשארו בתוכם ובאופן כזה אי"ז נחשב שמרחם על אכזרים כי כל הרחמים הם מצד הרחמנים וכיון שלא היו רחמנים שם נסתלק למקומו.

ועו"ל שהמרחם על האכזרים היינו לוותר להם על עונשם אך אם רוצה להשיבם בתשובה אדרבא ראוי להשיבם, ולזה אברהם רצה להציל את אנשי סדום בזכות הצדיקים שיש בקרבם שאפשר ששיבו אותם בתשובה אך כיון ששמע שאין בקרבם צדיקים ואין צד שישובו בתשובה שב למקומו.

ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית. ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבריה (שם כז-כח)

יל"ע האם שבע כבשות הצאן שהציג אברהם לבדנה הם חלק

לחבבה על בעלה סבר כעולא שאין משגרין לאישה, אבל הגר"ע היה נראה לו שמסקנת סוגיא דברכות באופן מחולט שאין משגרין לאישה כוס של ברכה.

ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל (שם ט)

איתא בגמרא (ב"מ פז.): אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יצחק יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה אלא מאי באהל כדי לחבבה על בעלה, רבי יוסי ברבי חנינא אמר כדי לשגר לה כוס של ברכה. והקשה הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל ממה דאיתא בברכות (נא:) לגבי כוס של ברכה שיש ברייתא שמבואר בה שמשגרו לאשתו שתשתה ממנו כדי שתתברך, אך מיד הביאה הגמרא מעשה בעולא שאקלע לבי רב נחמן, כריך ריפתא בריך ברכת מזונא, יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן, א"ל רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא, א"ל הכי א"ר יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר 'וברך פרי בטנך' פרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך, הרי שמבואר שאין צורך לשגר כוס של ברכה לאישה כי מתברכת מן האיש, וכיצד א"כ אמרו שרצו המלאכים לשגר כוס של ברכה לשרה¹.

ונראה ליישב שכל הטעם שאמרו שאין לשגר לאישה זהו משום שפרי בטנה של אישה מתברך מן האיש ולא מן האישה, אבל כאן שבישרוה על לידת יצחק היה זה שונה כיון שהיתה לידתו בעיקר בזכותה יותר מזכותו של אברהם כדלהלן ולא התברכה בגללו ולזה שפיר שגרו לה כוס של ברכה.

ומנא אמינא לה שנוולד בעיקר מזכותה של שרה, מכמה טעמי, חדא ממה דאיתא במדרש ששרה נתעברה מפני שנסתרה עם אבימלך וכדין סוטה שאם טהורה היא 'ונקתה ונזרעה זרע', ועוד שכתב רבינו אפרים בפירושו שנוולד יצחק בזכות מה שהביאה שרה את הגר לאברהם והכניסה צרתה לביתה ע"ש בגמטריא, ועוד ממש"כ בעה"ת עה"ת בפסוק 'והנה שלושה אנשים' שלקח הקב"ה יו"ד משמה של שרי ועשאו שני ההי"ן של אברהם ושרה, אברם אינו מוליד אברהם מוליד, וא"כ נולד יצחק בזכות שרה ע"ש, ודו"ק.

ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד (שם כ)

יל"ב דהנה אחז"ל (קידושין מ.) דמי שעבר עבירה ושנה בה

¹ ובפשטות אינו ק"ק כ"כ, וכמש"כ מהרש"א בב"מ שם שבסוגיא דברכות זה מחלוקת בין הברייתא לבין עולא וברייתא דרב נתן, ומ"ד ששגרו לה כוס של ברכה סבר כברייתא קיימתא ומ"ד ששאלו כדי

מהצאן ובקר שנזכרו מקודם שהביא לאבימלך או שהם מלבד הצאן ובקר ההמה, ומתרגום יב"ע מבואר שהן הנה הצאן שנזכרו מקודם שכתב שאחרי שהביא לאבימלך הפריש את שבע הצאן מן הבקר וע"ז שאלו אבימלך למה עשה כן, וכ"פ בשכל טוב ובלקח טוב.

אולם מדברי הספורנו נראה שהיו שבעה כבשות מלבד הצאן שכתב שנתן אברהם לאבימלך צאן ובקר וכבשות, וכ"נ מדברי המדרש רבה שהביא החזקוני שאמר לו הקב"ה לאברהם אתה נתת לו שבע כבשות חיך שאני משהה בשמחת בניך שבע דורות וכו', ואם היו הם יחד עם הבקר מדוע לא נענש ג"כ על הבקר וע"כ שהיו מתנה בפ"ע ודוקא על מתנה זו הקפיד השי"ת והגם שטעמא בעי מ"ש מהצאן ובקר שהביא לו בתחילה מ"מ נראה יותר שהשבע היו בפ"ע וכמש"נ, וכן נראה יותר בלשון הכתוב כי אם הפריש את כל הצאן מהבקר היה לו לומר מדוע הצגת הצאן לבדנה ולא היה צריך לפרש ולומר מהן שבע הכבשות אשר הצבת לבדנה ומלשון זו נראה שהפריד שבע כבשות אלו משאר הצאן.

ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית וגו'. ויאמר כי את שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי הפרתי את הבאר הזאת (שם כז-כח)

הקשה החיזקוני (כאן וכן להלן בפרשת תולדות) כיצד אבותינו אברהם ויצחק כרתו ברית עם אבימלך שהיה גוי, הלא מבואר בגמרא (סג:) שאסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שאם יתחייב לו שבועה ישבע בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה 'לא ישמע על פיך' ועבר הישראל בלאו ד'לפני עור'.

ויש ליישב דאבימלך לא היה עובד עבודה זרה וכמו שמצינו שהיה שם שמים בפיו שאמר לאברהם 'אלהים עמך בכל אשר אתה עושה' ואמר ליצחק 'ראו ראינו כי היה ה' עמך', ובאמת היה נביא ו'צדיק' (כמשאחז"ל בשוח"ט לד), ולזה לא היה חשש שישבע בשם הע"ז ולזה לא היה איסור לעשות עמו שותפות.

והנה במדרש (ב"ר כאן) מבואר שהשי"ת הקפיד על אברהם אבינו ואמר לו 'אתה נתת לאבימלך שבע כבשות בלי רצוני, חיך שאני משהה בשמחת בניך שבע דורות, ושבע צדיקים נהרגים מהם וכו', והרבה מפרשים הבינו דהקפידא היתה ע"ז שכרת ברית עם אבימלך, אמנם קשה טובא דא"כ מדוע לא מצינו שהיתה תביעה על יצחק שגם הוא כרת ברית עם אבימלך, עוד יש לדקדק מדוע העונש התייחס דוקא אל שבע הכבשות האלו הלא מלבדם הביא לו עוד צאן ובקר, וכן דקדוק לשון המדרש מורה דהקפידא היתה על עצם נתינת הכבשות. ולזה נראה לבאר דעל עצם הכריתת הברית לא היתה קפידא, וכמו שנתבאר

שלא היה בזה איסור, ולזה על שאר הצאן ובקר שהביא לו ג"כ לא היתה קפידא כיון שכרתו אותם ועברו בניהם והיה זה צורך הברית, אמנם מה שהוסיף להביא לו עוד שבע כבשות במתנת חנים שאינם חלק מהברית ועבר על 'לא תחנם' בזה הקפיד עליו השי"ת, וכן מפורש במדרש הגדול שהיה האיסור בנתינת הכבשות משום לא תחנם, ובזה מיושב להפליא מדוע על יצחק לא היתה תביעה משום שבאמת לא מצינו שנתן מתנה לאבימלך אלא רק שעשה להם משתה כדרך כורתי ברית.

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם (שם לא)

יש לעיין דבפרשה הקודמת גם כתוב ויקרא שם אברהם בשם ה' אך ללא התוספת 'אל עולם' ומאי שנא. וי"ל שהנה דרכו של אאע"ה היתה לילך ולפרסם בכל מקום אלהותו יתברך, וכמו שהקשו התוספות בברכות (מ: ד"ה אמר אביי) דקי"ל שכל ברכה שאין בה שם ומלכות היינו שאין מזכירין בה מלך העולם אינה ברכה, וא"כ כיצד בכל תפילת העמידה לא אומרים אפילו פ"א מלך העולם, ומילא אם היה בברכה הראשונה אזי אפשר לפטור את כל הברכות האחרות מדין ברכה הסמוכה לחברתה אבל אפילו בברכה הראשונה לא אומרים מלך העולם כיצד יתכן זאת, ותרצו דמה שאומרים 'אלהי אברהם' הוא כמו מלכות דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו, הרי לנו עד כמה המליך אברהם את השי"ת בעולם.

והנה בפרשה הקודמת כתוב שקרא בשם ה' מיד אחר שיצא מאור כשדים עפ"י צווי השי"ת, ושם הגם שפעל כבר לגלות את מלכות השי"ת כמש"כ 'ואת הנפש אשר עשו בחרן', מ"מ לא היתה הצלחה רבה כי נמרוד וחבר מרעיו נלחמו בו בכל עוז, וכמו שכתב הרמב"ן שמה"ט אמר לו ה' לילך לא"י ששם יצליח בזה, ובאותו זמן קרא בשם ה' לפרסם שמו, אבל כאן בפרשתינו שהיה זה כבר שנים רבות אחר שהיה אברהם בא"י וכבר המליך את השי"ת עד שנהיה אלהי השמים והארץ מעתה כשקרא בשם ה' לא היה זה כדבר החדש, אלא השי"ת הידוע שהוא מלך העולם אלהי אברהם, וזש"א שקרא בשם ה' הידוע שהוא אל עולם.

וישב אברהם אל נערי (שם יט)

איתא במדרש (נו יא): ויצחק להיכן הלך שלא הוזכר כאן, הלך ללמוד תורה בבית מדרשו של שם. וצ"ב מדוע שלחו דוקא עתה אחרי העקדה. וי"ל בפשטות דאיתא במדרש שכשלקחו לעקדה אמר לשרה שלקחו ללמוד אצל שם ועבר ושינה בדבר כדי שלא יפוג ליבה ואולי יעכב זה בעדו, אכן הגם שחשב שישחט יצחק מ"מ היות ובסוף נשאר חי רצה לקיים דיבורו כאשר אמר ושלחו ללמוד.